

Termeni de adresare în corespondența românească a secolelor XVII-XVIII

Studiul urmărește folosirea termenilor de adresare în corespondența românească a secolelor XVII-XVIII, încadrându-se în sfera pragmaticei istorice, pe linia cercetărilor întreprinse de I. Taavitsainen, A.H. Jucker, M. Nevala, T. Nevalainen, H. Raumolin-Brunber ș.a.

Bazat pe un corpus extins de scrisori de epocă, oficiale și personale, studiul abordează genul epistolar dintr-o perspectivă socio-pragmatică și istorică pentru a explora și explica, pe de o parte, respectiva practică discursivă în contextul său originar, iar pe de alta, pentru a pune în lumină procesele emergente de gramaticalizare și pragmaticizare ale unor termeni de adresare, cu precădere a pronomelor de politețe.

Partea introductivă cuprinde o scurtă prezentare a corpusului și a principiilor metodologice utilizate în analiza formelor de adresare în limba română și în stilul epistolar în particular.

Materialul excerptat de noi este clasificat pornind de la criteriile taxonomice stabilite inițial de Friederike Braun (1988), adaptate specificului comunicării epistolare. Taxonomia noastră nu se bazează pe criterii strict lingvistice (prunome de adresare, nume folosite în adresare / titluri de respect, forme verbale de adresare; forme legate vs. forme libere de adresare ș.a.), ci și pe criterii socio-culturale și pragmatice care au în vedere variatele relații dintre emitent și recipient (relații simetrice vs. asimetrice; relații tranzacționale vs. personale ș.a.).

La nivel discursiv, ne reține totodată atenția relația dintre două fenomene complementare, și anume pragmatizarea formulelor de început și de sfârșit ale scrisorilor sau a salutației și gramaticalizarea anumitor termeni de adresare.

BIBLIOGRAFIE

A. Bibliografie generală

- BRAUN, Friederike, 1988, *Terms of Address: Problems of Patterns and Usage in Various Languages*, Berlin, Mouton de Gruyter.
- BENTIVOGLIO, Paola, 2003, "Spanish forms of address in the sixteenth century", în vol. Jucker, Andreas H., Irma Taavitsainen (eds.), *Diachronic Perspectives on Address Term Systems* (Pragmatics and Beyond New Series 107), Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, pp. 177-191.
- BROWN, Penelope, Stephen LEVINSON, 1987, *Politeness: Some Universals in Language Usage*. Cambridge, Cambridge University Press.
- BROWN, Roger W., Albert GILMAN, 1973, „I pronomi del potere e della solidarietà”[1960], în vol. Pier Paolo Giglioli (ed.). *Linguaggio e società*, Bologna, Società editrice Il Mulino, pp. 301-330.
- BULL, P., A. FETZER, 2006, "Who are we and who are you? The strategic use of forms of address in political interviews", *Text & Talk*, 26, Issue: 1, pp. 3-37.
- COMRIE, Bernard, 1976, *Linguistic politeness axes: speaker-addressee, speaker-referent, speaker-bystander*, Pragmatics Microfiche 1.7: A3, Department of Linguistics, University of Cambridge.
- DICKEY, Eleanor, 1997, "Forms of address and terms of reference", *Journal of Linguistics*, 33, Issue 2, pp. 255-274
- FUKADA, Atsushi, Noriko ASATO, 2004, "Universal politeness theory: application to the use of Japanese honorifics", *Journal of Pragmatics*, 36, pp. 1991-2002.
- HICKEY, Raymond, 2003, "The German address system: Binary and scalar at once", în vol. Jucker Andreas H., Irma Taavitsainen (eds), *Diachronic Perspectives on Address Term Systems*, (Pragmatics and Beyond New Series 107), Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, pp. 401-425.
- HORI, Motoko, 1986, "A sociolinguistic analysis of the Japanese honorifics", *Journal of Pragmatics*, 10, pp. 373-386.
- HOUDT van, Toon et alii (ed.), 2002, *Self-presentation and Social Identification: the Rhetoric and Pragmatics of Letter Writing in Early Modern Times*, Leuven, Leuven University Press.

- JUCKER, Andreas H., Irma TAAVITSAINEN, 2003, "Introduction", in vol. Jucker Andreas H., Irma Taavitsainen (eds), *Diachronic Perspectives on Address Term Systems* (Pragmatics and Beyond New Series 107), Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins, pp. 1–25.
- KEMPF, Renate, 1985, "Pronouns and terms of address in *Neues-Deutschland*", *Language in Society*, 14, Issue: 2, pp. 223–237.
- KOHNEN, Thomas, 2008, "Linguistic politeness in Anglo-Saxon England? A study of Old English address terms", *Journal of Historical Pragmatics*, 9, Issue: 1, pp. 140 – 158.
- LAGORGETTE, D., 2006, "Quelques pistes pour une etude diachronique des titres en française: monsieur, monseigneur, milord", *Langue française*, 149, pp. 92 – 112.
- MORABITO, Raffaele, 2001, *Lettere e letteratura, Studi sull'epistolografia volgare in Italia*, Edizioni dell'Orso.
- NEVALA, Minna, 2003, "Family first: address formulae in English family correspondence from the 15th to the 17th century", in vol. Jucker, Andreas H., Irma Taavitsainen (eds.), *Diachronic Perspectives on Address Term Systems* (Pragmatics and Beyond New Series 107), Amsterdam. / Philadelphia, John Benjamins, pp. 147–176.
- NEVALA, Minna, 2004a, "Accessing politeness axes: forms of address and terms of reference in early English correspondence", *Journal of Pragmatics*, 36, pp. 2125–2160.
- NEVALA, Minna, 2004b, "Inside and out: forms of address in 17th- and 18th-century letters", *Journal of Historical Pragmatics*, 5, Issue: 2, pp. 273–298.
- NEVALAINEN, Terttu, Helena RAUMOLIN-BRUNBERG, 1995, "Constraints on politeness: the pragmatics of address formulae in early English correspondence", in vol. Jucker, Andreas H. (ed.), *Historical Pragmatics. Pragmatic Developments in the History of English*, Pragmatics and Beyond New Series 35, Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins.
- NEVALAINEN, Terttu, SANNA-KAISA (eds.), 2007, *Letter Writing as a Social Activity*, Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.
- OLIVEIRA de, Sandi Michele, 2005, "A retrospective on address in Portugal (1982–2002). Rethinking power and solidarity", *Journal of Historical Pragmatics*, 6, Issue: 2, pp. 307–323.
- PERRET, Delphine, 1970, "Les appellatifs. Analyse lexicale et actes des parole", *Langages*, 17, pp. 115-117.
- PETRUCCI, Armando, 2008, *Scrivere lettere: una storia plurimillennaria*, Roma, Bari, Laterza.
- PIZZICONI, Barbara, 2003, "Re-examining politeness, face and the Japanese language", *Journal of Pragmatics*, 35, pp. 1471–1506.
- RENDLE-SHORT, Johanna, 2007, "<Catherine, you're wasting your time>: Address terms within the Australian political interview", *Journal of Pragmatics*, 39, pp.1503–1525.
- SPENCER-OATEY, Helen, 1996, "Reconsidering power and distance", *Journal of Pragmatics*, 26, pp. 1-24.
- TERKOURAFI, Marina, 2005, "Identity and semantic change. Aspects of T/V usage in Cyprus", *Journal of Historical Pragmatics*, 6, Issue 2, pp. 283–306.
- TRAUGOTT, Elizabeth, Bernd HEINE (eds.), 1991, *Approaches to Grammaticalization. Volume I-II. Theoretical and methodological issues* [Typological Studies in Language 19:1, 19:2], Amsterdam, John Benjamins.
- WATTS, Richard J., 2003, *Politeness*, Cambridge, Cambridge University Press.

B. Bibliografie referitoare la limba română

- BEYRER, Arthur, 1979, „Adresare inversă în românește?”, *Limba română*, XXVIII, 1, pp. 91-94.
- BRÂNCUȘ, Grigore, 2007, „Procedee de limbă vorbită într-un text de la 1600” [*Scrisoarea lui Cocrișel*], vol. Reinheimer-Râpeanu Sanda, Ioana Vintilă-Rădulescu (coordonatori), *Limba română, limbă romanică. Omagiu academicianului Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, București, Editura Academiei Române, pp. 45-49.
- CARAGAȚĂ, George, 1939, „Formulele de salutare în limba română”, *BPh*, VI, pp.60-76.
- CHELARU, Valentin, Elisabeta ȘOȘA, 1971, „Éléments lexicaux de structure romane dans le premier document roumain original (1521)”, *Actele celui de-al XII-lea Congres internațional de lingvistică și filologie romanică*, I, pp. 995-1008.
- CHIVU, Gheorghe, 2000, *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, București, Univers enciclopedic.
- CÂMPEANU, Eugen, 1975, *Substantivul. Studiu stilistic*, București, Editura științifică.
- COTEANU, Ion, 1981, *Structura și evoluția limbii române (De la origini până la 1860)*, București, Editura Academiei RSR.
- DENSUSIANU, Ovide, 1901-1938, *Histoire de la langue romaine*, Vol. I-II, Paris, f. editură.
- DUȚU, Alexandru, 1968, *Coordonate ale culturii române în secolul al XVIII-lea*, București, Editura pentru literatură.
- DUȚU, Alexandru, 1978, *Cultura română în civilizația europeană modernă*, București, Minerva.
- GHEȚIE, Ion, 1974, *Începuturile scrisului în limba română. Contribuții filologice și lingvistice*. București, Editura Academiei RSR.
- GHEȚIE, Ion, 1975, *Baza dialectală a românei literare*, București, Editura Academiei RSR.
- GHEȚIE, Ion, 1978, *Istoria limbii române literare. Privire sintetică*, București, Editura științifică și enciclopedică.
- GHEȚIE, Ion (coordonator), 1997, *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532-1780)*, București, Editura Academiei.
- GHEȚIE, Ion, Alexandru MAREȘ, 1974, *Graururile dacoromâne în secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei RSR.

- GHEȚIE, Ion, Alexandru MAREȘ, 1985, *Originile scrisului în limba română*, București, Editura științifică și enciclopedică.
- GHEȚIE, Ion, Gheorghe CHIVU (coordonatori), 2000, *Contribuții la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII-lea (1688-1780)*, Cluj-Napoca, Editura Clusium.
- GUȚU-ROMALO, Valeria, 2005a, *Aspecte ale evoluției limbii române*, București, Humanitas Educațional, cap. „Observații privind pronumele personale în limbile romanice”, pp. 119-126; cap. „Forme ale politeții verbale”, pp. 126-132.
- GUȚU-ROMALO, Valeria (coordonator), 2005b, *Gramatica limbii române. I. Cuvântul*, București, Editura Academiei Române, cap. „Pronumele de politețe”, pp. 212-218.
- IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, 1981, „Sociolingvistică și semantică. Termeni de adresare în schițele lui I.L.Caragiale”, în vol. COTEANU Ion, Lucia WALD (coordonatori), *Semantică și semiotică*, București, Editura științifică și enciclopedică, pp. 240-257.
- IONESCU-RUXĂNDIOIU, Liliana, 1999, *Conversația. Structuri și strategii*, București, Editura All Universitar, cap. „Forme de deixis”, pp. 65-83; „Strategii ale politeții”, pp. 84-92.
- IORDAN, Iorgu, 1975, *Stilistica limbii române*, ediție definitivă, București, Editura științifică.
- IVĂNESCU, George, 1980, *Istoria limbii române*, Iași, Editura Junimea.
- MUNTEANU, Ștefan, V.D. ȚĂRA, 1983, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, ediție revăzută și adăugită, București, Editura didactică și pedagogică.
- NICULESCU, Alexandru, 1965a, „Lexical și gramatical în exprimarea pronominală a reverenței”, vol. *Omagiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani*, București, Editura Academiei, pp. 631-634.
- NICULESCU, Alexandru, 1965b, *Individualitatea limbii române între limbile romanice. Contribuții gramaticale*, București, Editura științifică, cap. „Caracteristici ale flexiunii pronominale românești”, pp. 30-40; cap. „Structura exprimării pronominale a politeții în limbile romanice”, pp. 41-47.
- NICULESCU, Alexandru, 1968, „Fenomeni di diversificazione e interferenza nell'espressione pronominale della cortesia”, *Actas del XI Congreso Internacional de lingüística y filología románicas* (Madrid, 1965), Madrid, pp. 1327-1339.
- NICULESCU, Alexandru, 1970, „Sur interrelation des pronoms allocutoires révérenciels avec le système pronominal dans quelques langues romanes”, *Actes du X-e Congrès International des linguistes* (Bucarest 1967), Bucarest, Éditions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, pp. 339-344.
- NICULESCU, Alexandru, 1999, *Individualitatea limbii române între limbile romanice*, 3, Cluj-Napoca, Editura Clusium, cap. „Pronumele dânsul în limba română”, pp. 144-174.
- OFRIM, Alexandru, 2001, *Cheia și psaltirea. Imaginarul cărții în cultura tradițională românească*, București, Editura Paralela 45.
- PANAITEȘCU, P.P., 1965, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, Editura Academiei RSR.
- PIETREANU, Marica, 1984, *Salutul în limba română. Studiu sociolingvistic*, București, Editura științifică și enciclopedică, cap. „Salutul epistolar”, pp. 55-69; cap. „Termenii de adresare în salut”, pp. 157-169.
- PUȘCARIU, Sextil, 1976, *Limba română*, vol. I, București, Minerva.
- PUȘCARIU, Sextil, 1974, *Cercetări și studii*, București, Minerva.
- RENZI, Lorenzo, 1968, „Mamă, tată, nene ecc: il sistema delle allocuzioni inverse in romeno”, *Cultura neolatina*, 28, pp. 89-99.
- ROSETTI, Alexandru, 1968, *Istoria limbii române de la origini până în secolul al XVII-lea*, București, Editura pentru literatură.
- ROSETTI Alexandru, Boris CAZACU, Liviu ONU, 1971, *Istoria limbii române literare*, Vol I, *De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Minerva.
- SCURTU, Vasile, 1966, *Termenii de înrudire în limba română*, București, Editura Academiei RSR.
- SEIDEL-SLOLTY, Ingeborg, 1942, „Über die Sprache der Höflichkeit – eine vergleichende Studie”, *Bulletin linguistique*, 10, pp. 48-66.
- SPITZER, Leo, 1945, „The Rumanian Vocatives again”, *Bulletin linguistique*, XIII, pp. 5-38.
- STAN, Marcela, 2007, „Pronumele dânsul în limba română actuală”, *Limba română*, 3, pp. 295-305.
- STOICHIȚOIU, Adriana, 1974, „Formule de adresare în opera lui M. Sadoveanu”, *Limba și literatură*, I, pp.35-46.
- ȘERBĂNESCU, Andra, 2007, „Aspecte ale politeții în cultura română”, vol. Reinheimer-Râpeanu Sanda, Ioana Vintilă-Rădulescu (coordonatori), *Limba română, limbă romanică. Omagiu academicianului Marius Sala la împlinirea a 75 de ani*, București, Editura Academiei Române, pp.517-533.
- VASILESCU, Mircea, 2001, *Iubite cetitoriule...Lectură, public și comunicare în cultura română veche*, Pitești, București, Brașov, Cluj-Napoca, Editura Paralela 45.
- VULPE, Magdalena, 1980, „Sur le système des termes d'adresse en roumain”, *Revue roumaine de linguistique*, XXV, 4, pp. 429-431.